o la personificació d'unes finalitats imperials, religioses, polítiques o socials totalitàries i importades, no es fa altra cosa que lluitar per la restauració de la veritable tradició espanyola, que no és l'Imperi, ni la Contrarreforma, ni l'unitarisme, ni la imposició de fórmules úniques de cultura o d'organització.

I com que la història d'Espanya ha estat desviada tan fortament de la seva veritable trajectòria i el contagi de les idees forasteres o pertorbadores ha estat tan fort que ha arribat fins a les més preclares intel·ligències, enlluernant-les amb la brillantor de creacions i d'ideals que han produït la desviació, cal que no es continuïn mantenint els equívocs i que no es comprometi l'esdevenidor, que sols pot basar-se durablement en una consciència exacta del que és l'única Espanya existent i perdurable a través de totes les convulsions històriques: l'Espanya múltiple, comunitat de pobles.

P. BOSCH-GIMPERA

Catalunya i els pretendents a la corona d'Espanya

I. EL FRANQUISME GIRA LA VISTA AL PASSAT

EL MOVIMENT FRANCO-FALANGISTA que volia forjar una Espanya nova i que pretenia comptar amb una doctrina pròpia, mai no ha tingut futur. L'Espanya nova que va sortir de la *Cruzada* va fer tota la seva campanya internacional enarborant la bandera de l'Imperi i prenent com a guia la política dels Reis Catòlics. La penetració falangista en terres d'Amèrica volia aconseguir una cosa impossible: volia crear un clima en els països que un dia foren colònies espanyoles perquè, amb uns quants anys, tornessin a esdevenir uns pobles satèlits del que en diuen la *Madre Patria*.

El *Consejo de la Hispanidad*, amb tot el seguit de publicacions editades i les missions especials encarregades a alguns dels seus més destacats col·laboradors, militants de la *Falange Española*, ho demostra a bastament. Aquesta tasca encomanada al dit Consell venia complementada per les empreses editorials, protegides per l'Estat franquista, dedicades a publicar estudis històrics i polítics, biografies d'antics militars espanyols, etc. Un anomenat *Instituto de Estudios Políticos* havia patrocinat especialment els estudis sobre l'expansió franquista i l'augment de l'explotació de les colònies i del Protectorat marroquí.

La història d'Espanya era revisada segons el criteri de la gent més reaccionària i Menéndez Pelayo era posat d'actualitat no solament per l'edició de les seves obres completes, sinó per una sèrie de reculls populars de tot el seu pensament polític i social d'extrema dreta.

Al cap de pocs mesos de la victòria franquista, ja s'iniciaren les crítiques a la *Falange* i al propi Franco. Però els carlins i els partidaris del Borbó no gosaven alçar gaire la veu, perquè sabien com les gastaven els antics camarades de la *Cruzada*. I tot cercant la manera d'exterioritzar el seu descontent, algú va topar amb les obres de Balmes que el jesuïta Ignasi Casanoves havia reunit en 33 volums, editats per la Biblioteca Balmes, de Barcelona, l'any 1925. El redescobriment de Balmes va permetre de triar una sèrie de treballs del clergue de Vic a propòsit dels dictadors, dels militars i de les lluites entre els dos pretendents a la corona d'Espanya que també hi havia en la seva època.

El primer recull que coneixem del pensament polític de Balmes és el fet pel pronoi de la Lliga Joan B. Solervicens, amb la selecció i pròleg a una *Antologia* editada al cap de pocs mesos d'acabada la nostra guerra.[1]

El llibre anava destinat, segons Solervicens, als homes *en quien la España nueva ha de fiar su porvenir*. Menéndez Pelayo és recordat com escut i garantia del valor del pensament de Balmes. I el caragirat del recopilador diu, al final del seu pròleg, que *en orden al espíritu de la nueva España, ninguna labor es más necesaria y urgente que la de buscar inspiración y base en el pensamiento hispánico tradicional. La fidelidad a este pensamiento, del cual fué Balmes doctor máximo, asegurará los frutos de verdadera redención, la paz grande y fecunda, después de la victoria, ya lograda, de las armas.*

Però Franco no era partidari de seguir els consells de Balmes i feia l'orni a les tímides suggerències que, de manera indirecta, li eren fetes per elements civils i militars que havien estat fins aquell moment uns ferms puntals del franquisme.

Aquella situació interna dels anomenats *nacionales*, era el començament de la que constatava el President màrtir Lluís Companys en el seu discurs del 18 de maig del 1937, pronunciat a Barcelona, en el qual deia: «Què veiem enfront de nosaltres? Hi veiem lluites ferotges, orbes: els carlins contra els falangistes; uns i altres adversaris del moviment representat per Gil Robles, i al damunt d'aquestes lluites intestines, el general Franco, que intenta endebades una síntesi que no pot realitzar perquè no es pot fer convergir cap a un ideal superior un seguit de corrents que representen la negació de la vida i de l'esperit de la civilització.»

Passaren tres anys del final de la nostra guerra i Balmes trobà un altre admirador: Ernesto La Orden, el qual també es va dedicar a fer una tria del seus escrits.[2]

---

[1] «*Balmes. Antología de sus escritos políticos.*» *Selección y prólogo de Juan Bta. Solervicens.*—Madrid, Espasa-Calpe, S. A., 1939.

[2] «*Jaime Balmes, político.*» Por Ernesto La Orden *(Colección Pro Ecclesia et Patria)* Barcelona, Editorial Labor, S. A., 1942.

Ernesto La Orden, al final del seu preàmbul, diu unes coses que escauen molt bé en un llibre que forma part d'una *Colección Pro Ecclesia et Patria*:

«*Meditémosle* (a Balmes) *profundamente para ayudarnos a aprovechar mejor esta máxima coyuntura de la historia de España, hora de fundación y de esperanza, ganada por la sangre de nuestros hermanos y la espada de un Caudillo enviado por Dios.*»

Però Franco segueix fent i desfent, sense fer cas dels admiradors de Balmes.

I la gent de *Falange* continua acaparant els privilegis de la situació i gaudint de totes les prebendes del règim nacional sindicalista.

El descontent entre els dos sectors monàrquics cada dia augmenta i les manifestacions de protesta, especialment del partidaris del Borbó, arriben a l'exili. És aleshores que Indalecio Prieto escriu aquell documentat article titulat *Los monárquicos fueron beligerantes*, aparegut el diari mexicà *Excélsior* el dia 14 de abril del 1942. I deia: «*Que a los monárquicos alfonsinos les hayan salido mal las cuentas y se llamen ahora a engaño al verse esclavizados por la demagogia falangista, no justifica que se presenten limpios de culpa en la inmensa catástrofe que ha arruinado a España... El pretendiente de hoy fué un faccioso de ayer...*» I després de reproduir textos i documents provatoris de l'acusació que fa als partidaris del pretendent don Juan, acaba l'article amb aquestes paraules: «*Después de todo esto, y de mucho más que por narrar queda, digamos, copiando palabras divinas, que quien esté limpio de pecado levante la mano y tire la primera piedra. No serán ciertamente los monárquicos españoles, partidarios del príncipe inocente, quienes puedan hacerlo.*»

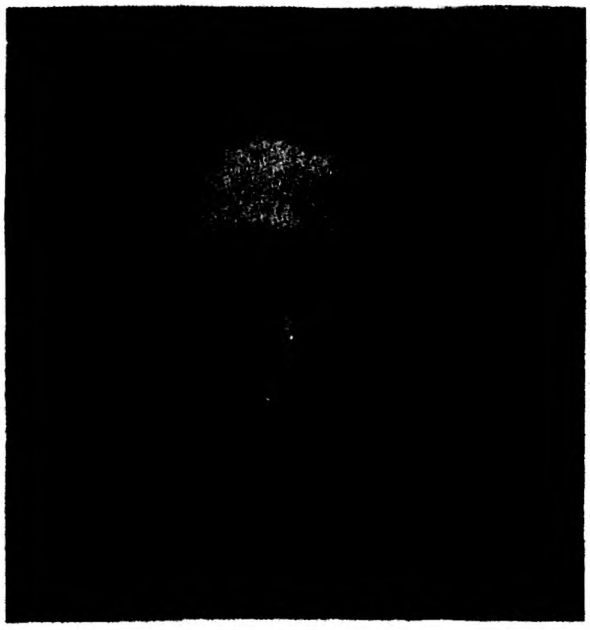

Jaume Balmes

A partir d'aquell moment, els carlins posen el màxim d'interès en la reorganització del seus requetès i els partidaris del Borbó es decideixen a presentar documents de protesta directa al general Franco. Primer són els elements civils; després, els militars. La rèplica de Franco és contundent: els elements civils, tots ells membres de les *Cortes* franquistes, són expulsats d'aquell organisme; i els militars, antics companys d'armes de Franco, son posats en situació de disponibles, privats de tota mena de comandament de forces armades, per tal d'evitar els perills de nous *pronunciamientos*.

Tot això passava l'any 1943 i les pugnes internes del franquisme continuen en augment.

II. ELS PROGRAMES DELS DOS PRETENDENTS A LA CORONA D'ESPANYA

ELS PRETENDENTS Juan de Borbón i Carlos de Habsburgo s'impacienten cada dia més.

El primer es pronuncia públicament contra la permanència de Franco al Poder, amb el seu manifest datat a Lausanna (Suïssa), el 19 de març del 1945. D'aquell manifest, en surt un programa i una crida a la resistència monàrquica, tot el qual resumeixen els dos paràgrafs que donem a continuació:

«*Bajo la Monarquía —reconciliadora, justiciera y tolerante— caben cuantas reformas demande el interés de la nación. Primordiales tareas serán: aprobación inmediata, por votación popular, de una Constitución política; reconocimiento de todos los derechos inherentes a la persona humana y garantía de las libertades políticas correspondientes; establecimiento de una Asamblea legislativa elegida por la nación; reconocimiento de la diversidad regional; amplia amnistía política; una más justa distribución de la riqueza y la supresión de injustos contrastes sociales, contra los cuales no sólo claman los preceptos del Cristianismo, sino que están en flagrante y peligrosísima contradicción con los signos político-económicos de nuestro tiempo... No levantaré bandera de rebeldía, ni invito a nadie a la sedición, pero quiero recordar a quienes apoyan al actual régimen la inmensa responsabilidad en que incurren contribuyendo a prolongar una situación que está en trance de llevar al país a una irreparable catástrofe.*»

Dos anys més tard, el dia 8 d'abril del 1947, des d'Estoril (Portugal) Juan de Borbón llança el seu segon manifest contra el projecte de la llei franquista de successió. I tot denunciant les *Cortes* franquistes, afirma:

«*Frente a ese intento, yo tengo el deber inexcusable de hacer una pública y solemne afirmación del solemne principio de la legitimidad que encarno, de los imprescriptibles derechos de soberanía que la Providencia de Dios ha querido que vinieran a confluir en mi persona, y no puedo, en conciencia, abandonar, porque nacen de muchos siglos de historia y están directamente ligados con el presente y el porvenir de nuestra España...*»

I com a complement del programa borbònic, esbossat en el manifest del 1945, el pretendent don Juan, de Londres estant, feia unes declaraciones polítiques el 15 d'abril del 1947, de les quals copiarem el que fa referència al problema nacional de Catalunya:

«*Es un hecho —diu— que existen en España particularidades regionales, personalidades infraestatales claramente definidas en el transcurso de los siglos. Todas las manifestaciones culturales de esas personalidades regionales deben, en mi opinión, merecer el mayor respeto del Poder público y de todos los españoles porque forman parte integrante de la cultura nacional. Dejando*

siempre a salvo la soberanía y unidad de la Patria, me parece de la máxima conveniencia una política de descentralización que traslade, no sólo a las regiones a que se refiere la pregunta (Catalunya i Euzkadi), *sino a todas las regiones de España, una parte de las actividades de gestión con que hoy aparece sobrecargado el Estado. No olvido, sin embargo, que el separatismo en que ciertos exaltados convirtieron las aspiraciones regionales fué una de las causas que lanzaron a España a la guerra civil. Estoy convencido de que la gran masa de la nación se levantaría nuevamente contra cualquier intento semejante.»*

Finalment, de les mateixes declaracions copiarem el paràgraf que es refereix al restabliment de la monarquia:

«*La Monarquía* —diu— *es una institución que tiene sus raíces en la Historia y en la misma contextura de la sociedad española. Por consecuencia, el principio de legitimidad no puede depender, en mi sentir, de la voluntad de una mayoría transitoria. Sin embargo, sé muy bien que la consolidación de un régimen y la misma posibilidad de realizar su alta misión rectora depende, en grandísima parte, de la existencia de una adhesión de la voluntad nacional, expresada de un modo inequívoco. Por eso seré el primero en desear y pedir esa confirmación de la voluntad de España tan pronto como las circunstancias lo permitan.»*

Per l'altre costat, el pretendent Carlos de Habsburgo impulsa l'acció més o menys subversiva dels seus requetès i amb Fal Conde al davant fa aplecs de correligionaris a Navarra i a Catalunya mateix; algunes de les concentracions carlines han acabat a trets amb els falangistes. El pretendent Carlos té un interès extraordinari a fer creure a tothom que és precisament a casa nostra on té un nombre considerable de partidaris. Per a demostrar-ho fa anar a Montserrat els carlins de tots els pobles hispànics i Fal Conde hi discurseja i ataca els falangistes i el règim actual, i també, com els partidaris de l'altre pretendent, els carlins no admeten del tot la llei de successió per bé que aquests darrers temps, per veure si guanyen per mà el Borbó, han posat sordina als atacs al règim i els han dedicat preferentment a la *Falange*.

Els dos pretendents fan la garagara als catalans. L'un, dient-se Comte de Barcelona, aprèn història de Catalunya a Suissa; l'altre s'exhibeix parlant català per Barcelona, la seva residència habitual, autoritzat pel propi Franco, segurament per a fer dentetes al Borbó penedit d'haver vestit la *granota* de Falange.

Franco, mestrestant, juga amb els dos pretendents i els enfronta i els vol doblegar a la seva única voluntat.

Els carlins, veient la possibilitat que el contrincant perdi terreny davant de Franco amb les seves exigències, han celebrat un congrés (desembre del 1947), les conclusions del qual són el seu programa d'avui i del demà immediat si Franco fa que el Consell de Regència decanti la balança del costat de Carlos.

Com que saben el descontent que hi ha entre els industrials i entre els banquers, bona part del seu programa és dedicat a prometre una sèrie de mesures de tipus econòmic.

Els acords Tercer, Quart, Vuitè i Novè, diuen:

«*Moderadas y prudenciales medidas proteccionistas, con las cuales defender y aumentar la riqueza nacional sin incurrir en aislacionismos autárquicos, inaceptables e irrealizables, ni caer en una intervención total del Estado... En materia de precios y de distribución de productos, evitar el total intervencionismo del Estado... Mayor pureza de gastos públicos, tributos justos y sencillos, sin agotar las bases impositivas o forzar al fraude y a la falsedad a que la injusticia conduce... Programa de activación de la productividad y por lo tanto de la renta nacional, entendiéndose por programa la orientación o proyectos susceptibles de variaciones, contrario a 'planes' trazados por lo común en gabinetes de trabajo de tecnocracia exagerada, desconocedora y ajena por completo a las verdaderas necesidades generales.»*

Pel que fa a la qüestió de les nacionalitats, la cosa queda clara:

«*Unificación con tendencia a la descentralización*», és l'apartat setè dels acords carlins.

Aquest programa dels carlins fa repensar l'anomenat Comte de Barcelona, el qual, després dels contactes desautoritzats de Gil Robles i Prieto i davant la probable condició anglesa de fer precedir d'una consulta electoral la instauració de la monarquia borbònica, a la manera de Grècia, té por que Carlos li passi al davant i hom parla dels primers passos per acostar-se altra vegada a Franco.

La batalla de reis encara és de portes endintre. Les ombres dels dos pretendents es barallen al Palau d'Orient, mentre Franco continua assegut al tron, sense arribar a tocar de peus a terra.

III. EL PENSAMENT POLÍTIC DE BALMES

JAUME LLUCIÀ BALMES I URPIÀ va néixer a Vic el 28 d'agost del 1810 i va morir a la mateixa ciutat el 19 de juliol del 1848.

Als trenta anys publica el fascicle titulat *Consideraciones políticas sobre la situación de España*. Edita les revistes *La Civilització* i *La Sociedad*. El dia 7 de febrer del 1844 apareix el primer número del famós setmanari *El Pensamiento de la Nación*, periòdic religiós, polític i literari, segons diu el subtítol. Més tard fa el diari *El Conciliador*, funda el partit monàrquic espanyol i dirigeix una minoria de diputats a les Corts d'Isabel II.

Als propagadors de les idees polítiques de Balmes a l'Espanya franquista els sembla veure una situació molt semblant a la de fa un segle; comparen la dictadura del *Caudillo* amb la d'Espartero i es troben davant del problema de la lluita de dos pretendents a la corona d'Espanya, com succeïa en aquells temps.

Però potser a hores d'ara els Solervicens ja estan desenganyats, ja veuen com impossible la reconciliació dels dos sectors monàrquics i consideren com inevitable i molt propera la primera escopetada carlina dels nostres temps, si, com és molt probable, surt vencedor l'anomenat Comte de Barcelona, recolzat, segons sembla, per Londres, Washington i el Vaticà, si es comporta com li manen de comportar-se; és a dir, si accedeix a deixar fer eleccions abans de seure al tron, la qual cosa al fill d'Alfonso XIIIè li reca de concedir, perquè no està gaire segur de guanyar la partida si són exigides unes eleccions honrades.

Què voldrien els partidaris actuals de les idees de Balmes? Voldrien o haurien volgut que els dos pretendents es posessin d'acord per a actuar conjuntament contra la *Falange*; haurien volgut instaurar una monarquia franquista sense Franco; haurien volgut convèncer Franco i els altres generals de tornar a les casernes...

Perquè Balmes era antimilitarista, i tot i essent-ho, volia servir-se dels militars per a donar un cop d'Estat, però després es feia la il·lusió de poder arreconar-los. Així, escrivia el 18 de març del 1846 un article titulat *La preponderancia militar*, en el qual deia:

«Ninguna combinación política puede estribar en la fuerza militar como sobre un elemento duradero: esta fuerza puede servir de instrumento para llegar a un fin determinado, puede ser un auxiliar excelente para conservar el orden, mientras los elementos de que se haya de rodear el poder civil no estén reunidos y desenvueltos de la manera conveniente; pero desde el momento en que se la considera como principio de gobierno, hace imposible todo sistema de administración, y pone en inminente peligro, para un tiempo más o menos lejano, la misma conservación del orden público cuya defensa se le encomendara.»

Balmes, el dia 19 de juliol del 1936, hauria estat un dels clergues més entusiastes del general Franco. Ell deia: *«Los teólogos predican el sufrimiento, la penitencia, la longanimidad; pero hay un punto en que dicen basta: no aconsejan la insurrección, pero tampoco la prohiben; en vano se les exigiría que para casos tan extremos predicasen la obligación de la no resistencia como una verdad dogmática. Lo que no conocen como dogma no pueden enseñarlo como tal a los pueblos...»*

Quant al seu monarquisme i a la seva animadversió al règim republicà, hi ha uns fragments del seu article titulat *Origen, carácter y fuerzas de los partidos políticos en España* (*El Pensamiento de la Nación*, març-abril del 1844), que en parlen sense embuts:

«La república entre nosotros es el mayor de los delirios; apenas es concebible como semejante causa pueda ser sostenida seriamente. Nuestras ideas, nuestros hábitos, nuestras costumbres, nuestra organización social, nuestra situación con respecto a las potencias europeas, se oponen invenciblemente a tamaña insensatez; la república en España no fuera más que una farsa de brevísima duración, los pueblos la rechazarían con indignación y desprecio, y al fin no produciría más resultados que estériles desórdenes, acabando todo por una restauración de la monarquía.»

Balmes, català de Vic, era un catalanista regionalista que malparlava sovint de les terres de llengua castellana i, especialment, era un crític duríssim de Madrid. Era antifederalista i, no cal dir-ho, antiseparatista. De la capital d'Espanya en deia coses com aquestes:

«¿Qué significa, en España, Madrid? Sobre Burdeos y Lyon se levanta París como gigante entre pigmeos; ¿le sucede lo mismo a Madrid con respecto a Sevilla y Barcelona? Sin mar, sin un río, en el corazón de un desierto, sin industria, sin vida propia, no siendo nada por sí, sino por ser corte, es Madrid una colonia de empleados más que un pueblo de importancia. ¿En qué se convertirían sus espaciosas calles, sus soberbios palacios, el día que la corte se trasladara a Lisboa o Sevilla? Sería menos que Toledo, triste montón de ruinas, sin el grandor de los recuerdos... La vida de España está en las extremidades; el centro está exánime, flaco, frío, poco menos que muerto. Cataluña, las provincias Vascongadas, Galicia, varios puntos del mediodía, os ofrecen un movimiento, una animación de que no participa el corazón de España...»

Amb les idees polítiques de Balmes i el seu concepte de la capital d'Espanya, és natural que els redescobridors que li han sortit entre els franquistes més o menys penedits, hagin fracassat del tot en els seus propòsits.

IV. CATALUNYA, REPUBLICANA I DEMOCRÀTICA

EL PANORAMA ACTUAL de l'Espanya franquista és, si fa no fa, el mateix que contemplava el malaguanyat President Companys l'any 1937, durant la nostra guerra. I aquella visió del camp enemic era completada per l'afirmació nacional catalana, republicana i democràtica que de manera constant, i especialment en el seu discurs del primer de maig del 38, és ben palesa:

«Catalunya! Catalunya no és sols un territori, sinó també un esperit. I el seu esperit ha estat sempre el mateix: democràtic, igualitari, fill del treball, amic de les arts, enamorat de la vida. A través de tots els temps la personalitat de Catalunya es manté peculiar, inesborrable, indestructible. És la Catalunya que va lluitar contra Joan I, Contra Felip IV, contra Felip Vè, contra Alfons XIIIè, i que lluita avui per les seves llibertats i el seu patrimoni espiritual i les llibertats i independència de la República, contra els enemics interiors i exteriors que simbolitzen i representen les sinistres supervivències del passat...»

El President Irla, successor de Lluís Companys a la presidència de la Generalitat, ha sabut mantenir aquest to de dignitat nacional i de fidelitat a l'esperit democràtic i republicà de la immensa majoria del nostre poble. Els seus manifestos, les notes oficials i oficioses del Govern de Catalunya a l'exili han estat una prova constant d'aquesta fidelitat al pensament de Lluís Companys i al nostre poble. Si de la gestió del President Irla no restés altra cosa que aquestes constants afirmacions de catalanitat, de republicanisme i de democràcia, ja seria suficient per assenyalar el camí que hauran de seguir tots els catalans nacionals que vulguin actuar dintre i fora de Catalunya al servei de la nostra Pàtria.

V. ACCIÓ NACIONAL DE CARA AL FUTUR

LA PUGNA entre els dos pretendents és possible que acabi amb el vot del Consell de Regència a favor del Borbó, quan Franco vulgui donar per acabada la seva dictadura, un cop s'hagi convençut que el seu règim ja no pot durar més. Una tal probabilitat significaria, ben segur, el començament d'una nova guerra civil, un nou alçament carlista. I si l'anomenat Comte de Barcelona vol minvar els privilegis de la *Falange*, no seria res d'estrany que carlistes i falangistes, avui en competència, arribessin a donar-se les mans i sumar les seves forces contra la nova monarquia imposada. Cal tenir en compte que són els elements que tenen el comandament total de les forces armades del franquisme, havent estat separats del servei actiu els militars partidaris del Borbó.

Els lluitadors antifranquistes de l'interior, els nostres compatriotes de la resistència activa, mai no podrien caure en l'error de sumar-se a cap dels dos bàndols. De la mateixa manera que cap català nacional dels exiliats no podria ajudar cap dels contendents. La nostra tercera força, la dels nacionalistes, republicans, demòcrates i socialistes catalans haurà de presentar-se unida davant del món i preparar-se per al moment oportú, com una veritable reserva al servei de la democràcia occidental d'Europa.

I preparar-se per aquest futur, significa crear el clima de convivència que reclama el President Irla; significa intensificar, tots a la una, el nostre ajut a la Resistència interior de Catalunya; significa multiplicar la nostra acció internacional; significa establir, de comú acord, les bases programàtiques del règim interior que aspirem a implantar a casa nostra i el sistema de relacions peninsulars a proposar als altres pobles hispànics per a una millor convivència i per una major garantia de les nostres llibertats nacionals.

MIQUEL FERRER